

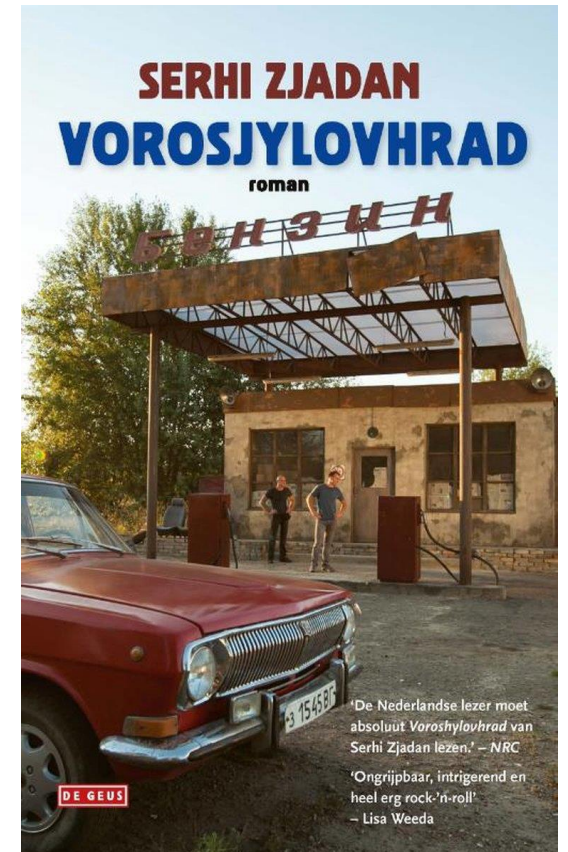
rijksuniversiteit
groningen

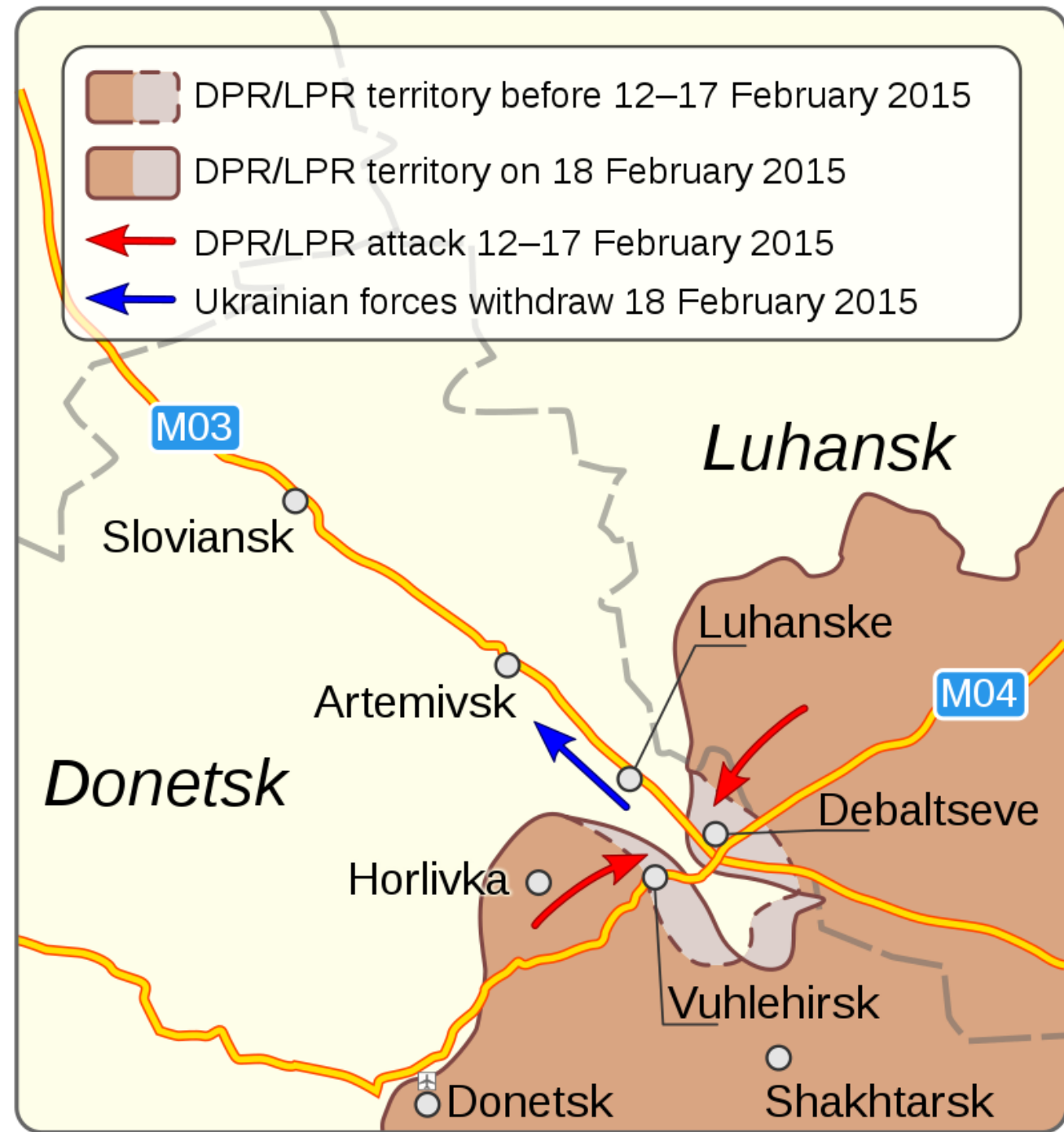
faculteit der letteren

19 oktober 2023

Spraakmakende Boeken

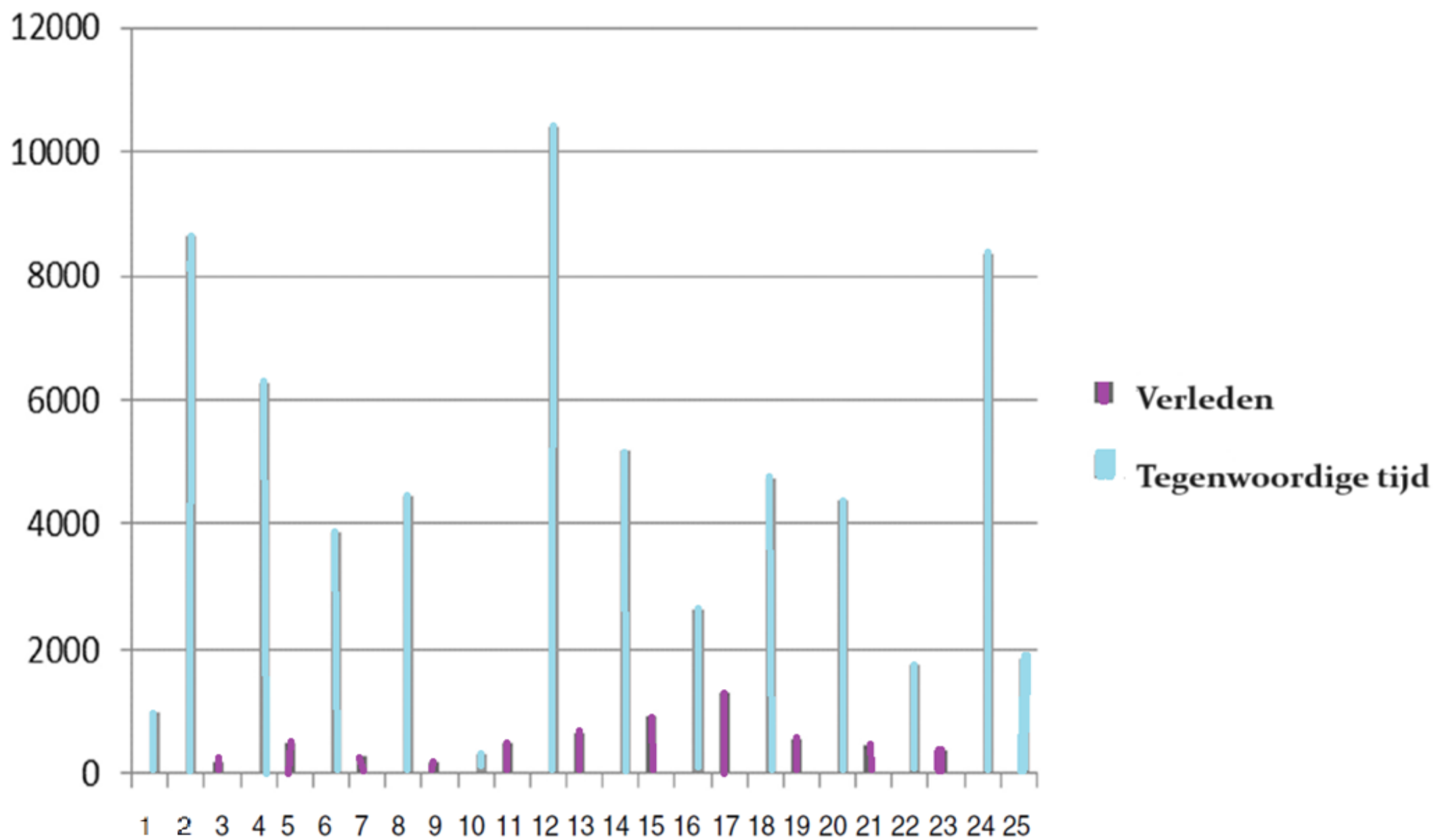
Sander Brouwer

Yuliya Ilchuk in *The Slavic and East European Journal*, januari 2022

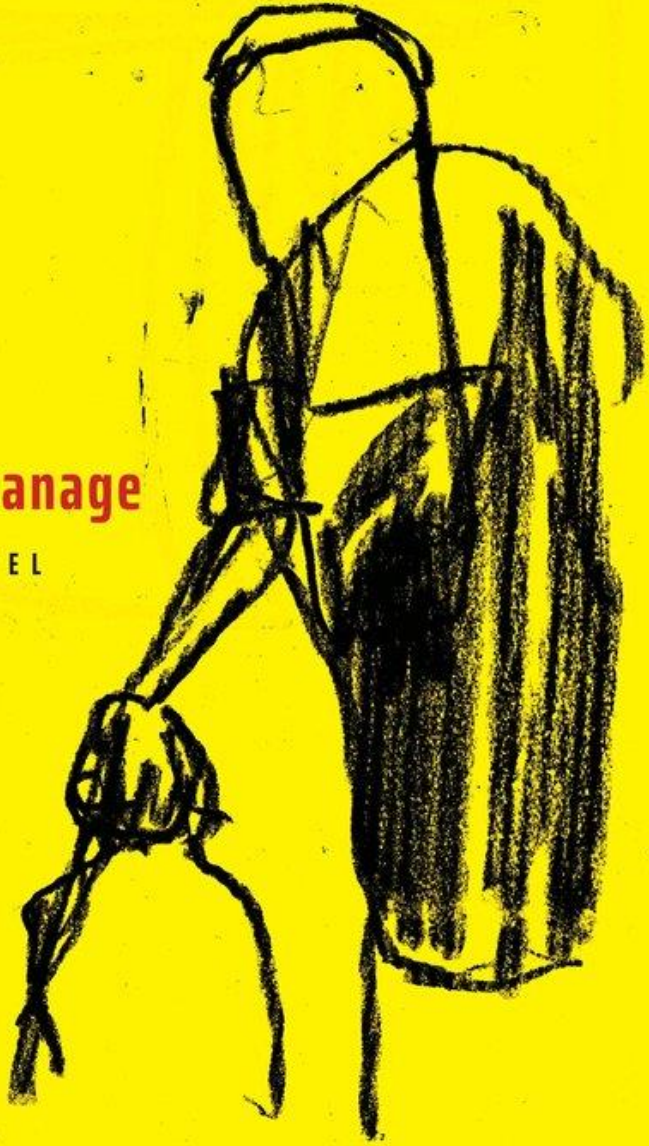
Het gaat niet om je kleren, het gaat om je gevoel van eigenwaarde. En om vrijheid van angst. Nou ja, dat laatste zegt ze natuurlijk niet, maar dat is wat Pasja ervan maakt. Zo is het, denkt hij, ze heeft gelijk: het gaat niet om je kleren, het gaat niet om wat je aanhebt. Als je erbij stilstaat leven we hier allemaal in een soort internaat. Door iedereen in de steek gelaten, maar wel opgemaakt. Gekleed in afdankertjes. (151)

...een soort internaat eigenlijk: je kan niets verborgen houden, alles is open en bloot – het behang, de kussens. Honderden vreemdelingen wandelen door je leven, zonder een spoor achter te laten. (276)

SERHIY ZHADAN

The Orphanage

A NOVEL

Translated from the Ukrainian by Reilly Costigan-Humes and Isaac Stackhouse Wheeler

- Zijn vader is ervandoor. Hij zit op het internaat.
- Een wees, dus, – knikt [de soldaat] meevoelend. (249)

- Probleemgezinnen, het criminele milieu, invloed van de straat. Een hoog percentage alcoholisme onder de ouders, ongunstige sociale factoren. Niemand die om ze geeft, - [zegt] Valjera (...)
- En dat is dan alleen jullie internaat, – haakt Pasja aan. – Zo gaat het op alle scholen: niemand die om de kinderen geeft. Wat er van ze moet worden: geen idee. Waarom hun ouders ze op de wereld hebben gezet: niemand die het weet. (157)

La vida de Lazarillo de Tormes

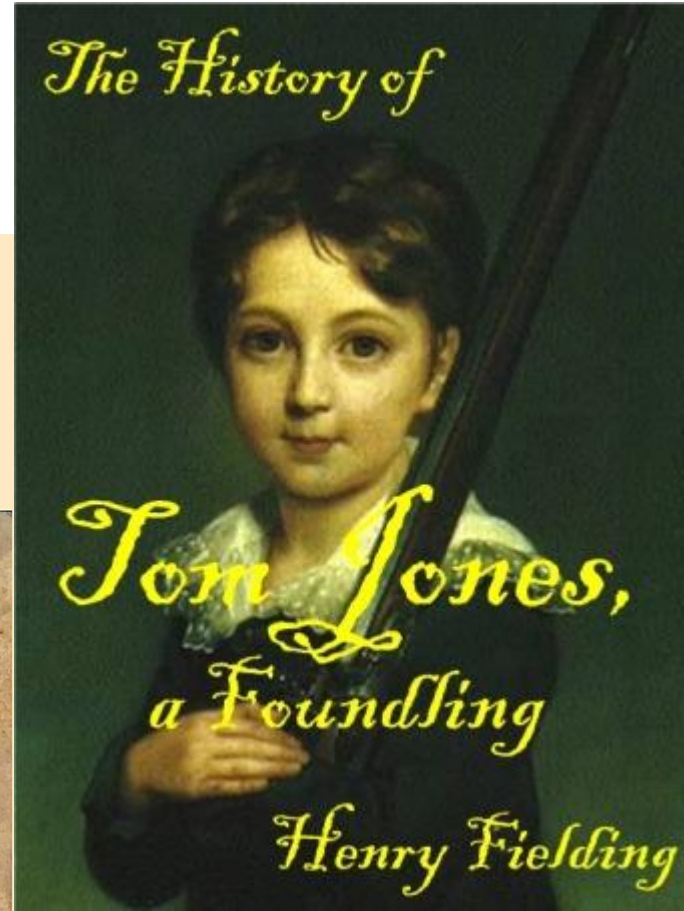
Grimmelshausen SIMPLICISSIMUS

The History of

Tom Jones, *a Foundling*

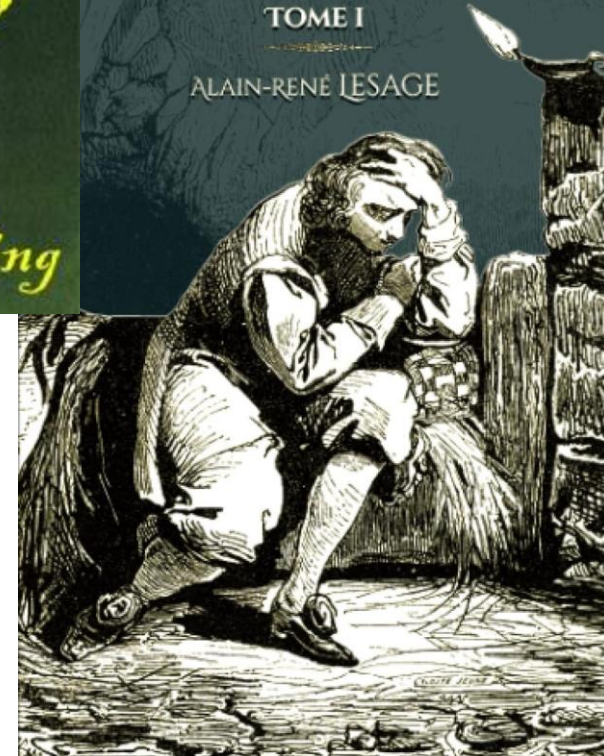
Henry Fielding

HISTOIRE DE GIL BLAS DE SANTILLANE

TOME I

ALAIN-RENÉ LESAGE

Andrea di Bonaiuto *Santa Maria Novella (Cappella Spagnuolo)*, Florence 1365-1368 (fresco)

Chora kerk / Kariye Camii, Istanboel, 14e eeuw (fresco)

PICADOR
COLLECTION

THE ROAD

Cormac McCarthy

VIGGO
MORTENSEN

ROBERT
DUVALL

GUY
PEARCE

AND
CHARLIZE
THERON

BASED ON THE PULITZER PRIZE WINNING NOVEL
BY CORMAC MCCARTHY THE AUTHOR
OF NO COUNTRY FOR OLD MEN

THE ROAD

AN AMBLIN ENTERTAINMENT PRESENTATION A JON DAHLBY PRODUCTION A JOHN DAHLBY FILM VIGGO MORTENSEN ROBERT DUVAL GUY PEARCE CHARLIZE THERON "THE ROAD" WRITTEN BY CORMAC MCCARTHY AND JOHN DAHLBY DIRECTED BY JOHN DAHLBY CASTING BY JONATHAN HAYES COSTUME DESIGNER JONATHAN HAYES EXECUTIVE PRODUCERS JONATHAN HAYES AND JOHN DAHLBY PRODUCED BY JONATHAN HAYES AND JOHN DAHLBY BASED ON THE PULITZER PRIZE WINNING NOVEL BY CORMAC MCCARTHY THE AUTHOR OF NO COUNTRY FOR OLD MEN MUSIC BY JOHN DAHLBY EDITOR JOHN DAHLBY EXECUTIVE PRODUCERS JONATHAN HAYES AND JOHN DAHLBY PRODUCED BY JONATHAN HAYES AND JOHN DAHLBY WRITTEN BY CORMAC MCCARTHY AND JOHN DAHLBY DIRECTED BY JOHN DAHLBY

De duiven boven zijn hoofd beginnen nerveus met hun vleugels te ritselen. En de vrouwen achter zijn rug staan tegen de ramen geplakt, staren naar buiten om te zien wat er aan de hand is: wat is dat voor geronk, waar komt het vandaan? Pasja staat als versteend op de lege plensnatte entreetrap en voelt al hun blikken op zich: zowel de gespannen vrouwenblikken als de wantrouwige vogelblikken, als nog een andere blik, een blik van iets onbekends, dat hem gadeslaat uit het niets. En net als de spanning hem te veel wordt, zoveel dat zijn hart pijn begint te doen, walst er van om de hoek een tank het stationsplein op... (81)

Hij slaapt kort en rusteloos, zoals altijd zonder dromen. Met alleen een soort prentjes aan de uiteinden van zijn slaap, alsof iemand je iets laat zien, die zodra je beter kijkt terugwijkt in de schaduw, samen met de prentjes, en je vanuit de schaduw hoont met een onheilspellend gelach, je boosaardig aanstaart. (...) Daar is een zolder, volgestouwd met zijn oude spullen. En tussen de spullen staan twee grote koffers. Heb ik koffers op zolder staan? vraagt Pasja zich af. Nee, antwoordt hij zichzelf. Die heb ik niet. En hij loopt naar de koffers toe. Loopt ernaartoe en wil er een openmaken, maar uit de koffer walmt een hondenlucht die zo sterk is dat hij het niet aandurft. Dan wijkt degene die hem dit alles laat zien terug, stapt in de schaduw, lijkt te willen zeggen: kom maar, volg me, je moet zien wat hier is, of je nou bang bent, of verstomd, kijken zal je, dus kom, kom maar. (95)

Pasja zet zijn bril recht, met z'n hele hand, een beetje klungelig. Hij ruikt nog steeds een vage geur van natte hond, en heeft het gevoel door meerdere paren ogen tegelijk bekeken te worden vanuit de duisternis. (96)

... hoe sneller ze gaan, hoe enger het wordt, net alsof iemand ze achtervolgt door deze doodse straat. Pasja bekruipt het gevoel dat er werkelijk iemand achter hen aan loopt. (...) Plotseling merkt hij dat er daadwerkelijk iemand is, dat iemand zich beweegt, hij hoort iemands zware ademhaling. (...) Er moet iemand zijn, iemand staat hun geur op te snuiven. Alleen is er niets te zien achter de mistflarden. Dan hurkt Pasja neer. En ziet de honden. Een stuk of tien, als het er niet meer zijn. Mager, dakloos, door iedereen verlaten. Ze staan op een paar meter afstand, hun druipnatte, magere halzen in hun richting uitgestrekt, ze spitsen hun oren. De kleine hurkt ook. Ziet ze ook. (167-168)

Ze staan op, lopen naar de uitgang. Pasja keert plotseling weer om, pakt het blik van de vensterbank, zet het op de grond.

- Waar is dat goed voor? - vraagt de kleine verbaasd.
- Voor de honden, - legt Pasja kort uit. (203)

- Dus ik loop 's ochtends de deur uit, - zegt de kortgeknipte, - ligt hij daar op het bankje. Achtergelaten, in alle vroegte, op een goed zichtbare plek.

- Dat meent u niet, - huilt haar buurvrouw, - wat zijn dit voor verhalen?

- Ja, zwarte vacht, raszuiver. Zonder kop, - vervolgt de vrouw.

Het dametje veegt verbitterd haar mond af met de uiteinden van haar hoofddoek.

- En wat het gekke is: niet uit onze buurt. Ik ken de hele flat. Ze hadden 'm van ergens anders meegebracht.

Zwarte vacht, denkt Pasja, raszuiver. Zonder kop. Hij heeft honger. Erge honger. Hij gooit zijn hoofd in zijn nek. (...) Ergens in de hoek staat iemand op, wandelt traag naar de uitgang. Een magere, troebele man. Met reiskoffers in zijn handen. En als hij voorbijloopt, komt een sterke geur van natte hond uit de koffers. Pasja wendt zich af, alsof ze hem komen halen. Hij drukt zich tegen de muur aan, knijpt uit alle macht zijn ogen dicht, maar dat maakt het allemaal nog griezeliger, dus klapt hij zijn hoofd in paniek naar voren, kijkt slaperig rond, vangt de dodehondengeur op, die geleidelijk vervliegt. (210-211)

En opeens voelt Pasja vlakbij de aanwezigheid van nog iemand, van een onbekende, van iemand die achter hem staat en vastberaden afwacht. Alsof er een doorzichtige gedaante staat toe te kijken, die op het punt staat toe te slaan. Op wie wacht hij? Wie komt hij halen? Ik moet het zijn, denkt Pasja, ik ben degene die hij al drie dagen op de voet volgt, hij is het die zo sterk naar natte hond stinkt, ik ben het op wie hij jaagt, die hij in het vizier houdt. En dit is dus het uitgelezen moment: we zijn hier alleen, er is hier verder niemand, deze knaap zal er niet eens iets van merken, hij merkt überhaupt niets meer. Ja, uitgerekend nu, beseft Pasja reddeloos, uitgerekend hier. (335)

Neem toch op. Wie dan ook, neem op! Waarom antwoordt er niemand, waar zijn jullie allemaal? Is daar überhaupt iemand? Waar zijn jullie? Er is niemand, er is niemand te horen. Geen greintje medelijden, met niemand. Met niemand, herhaalt Pasja met enkel zijn lippen, geen greintje, met niemand. Geen greintje medelijden, met niemand. Hij voelt dat de dood langs hem loopt, met een boogje om hem heen, en naar de ander gaat. De kiestonen vervagen, de tijd vloeit weg, de lucht wordt ijler. Niets meer recht te zetten, niemand meer te redden. De autoweg strekt zich uit door de sneeuwvelden. Er is zoveel wit rondom, alle andere kleuren zijn verdwenen, enkel wit is overgebleven. Het strekt zich uit zover het oog reikt, eindeloze witheid, diep en onbeweeglijk, tot aan de horizon. Witte velden en de zwarte dooistreep van de autoweg, waarover hij probeert weg te komen, die hem moet redden. (336)

Onder het rennen vangt hij vanuit zijn ooghoek de gecoördineerde boosaardige beweging van de zwarte puntjes op het witte canvas, hij ziet ze groeien, pulseren, zijn kant op snellen, alsof ze op zijn warmte afkomen. Niet kijken, zegt hij tegen zichzelf, niet kijken, niet doen, ren gewoon door, zo snel je kan (...) En dan kijkt hij toch. En onderscheidt duidelijk zwarte honden tegen de witte achtergrond: met hun zware borst zakken ze weg in het beijzelde doek, met hun poten woelen ze sneeuwkluiten om, ze blaffen wild, kunnen de warme geur van hun prooi steeds scherper ruiken. Alsmaar dichterbij, alsmaar woester (...) ... nog een ogenblik - en ze zullen hem midden in een duikvlucht grijpen, hun tanden in zijn keel boren, daar heb je hem al, hij probeert ervandoor te gaan, probeert zijn lot te slim af te zijn. Hij kan de geur van natte hond al ruiken... (337)

Toen ik hem in het ziekenhuis zag, op de gang, dacht ik dat hij zojuist met zijn eigen dood had gesproken. En dat hij hem had weten om te praten. Of niet. Maar de dood hem evenmin. (343)

Zjadan in BBC interview

... dat er in onze hele post-koloniale samenleving een zekere ontworteldheid is, een gebrek aan vertrouwen, een soort afstand houden van de samenleving, van het land als zodanig. Jij bent hier en het land is daar, en de belangen vallen niet samen en zijn zelfs tegengesteld. Dat is duidelijk geen gezonde situatie, dat je jezelf overbodig voelt in je eigen land. Dat is duidelijk verkeerd.

Hij [heeft] altijd van zijn goederenstation gehouden, van het droge loof in de zomer, van het gras dat donker is van het smeermiddel, van de reservesporen die tussen de taaie sprieten verdwijnen. Hij hield van de stemmen van het station, van de geur. Van de hemel boven de personeelsvertrekken. Van de wagons, die lijken op huizen waarvan de bewoners geen plekje op deze aarde kunnen vinden en zich steeds van de ene plek naar de andere verplaatsen, op zoek naar een beter lot. Van de herfst hield hij ook. De herfst op het goederenstation was streng en ernstig. (231)

(...)

De zon stond boven de daken en de rails, de spoorarbeiders maakten gezellig ruzie. (232)

Niemand schreeuwt. Niemand loopt te schelden. Ze bereiden zich allemaal voor op de oorlog, die voortduurt. Ieder van hen is van plan te blijven leven, terug te keren. Iedereen wil weer thuiskomen, iedereen houdt van thuiskomen. Ook ik hou van thuiskomen, bij het goederenstation, van de huizen tellen, van de burens op de bushalte herkennen, wachten tot ons huis om de hoek verschijnt, ons huis, dat op een half roggebrood lijkt.

We lopen de hoek om. In onze ramen brandt effen tv-licht.
Thuis ruikt het naar verse lakens. (347)

Waarom praat ik met mijn leerlingen nooit over zulke dingen, denkt hij. Ik dicteer ze allerlei klottedictees, ram ze ingewikkelde en onduidelijke voorbeelden in hun kop, leer ze regels waar ze nooit iets aan zullen hebben. Leer ze spreken zonder fouten. Maar gewoon praten, zo praten dat je gehoord en begrepen wordt, dat leer ik ze niet. Dat kan ik zelf niet eens.

En nog iets, denkt Pasja, waarom luisteren ze naar haar, waarom houden ze op met huilen? Waarom verdrijven haar woorden hun angst? Misschien omdat ze een zachte en kalme stem heeft. Geen stem om mee te dreigen. Niet eens om je mee te verdedigen. Een stem om mee te zeggen dat je niet bang hoeft te zijn. Het probleem is dat alle andere mensen hier zo schreeuwen. Voortdurend. Thuis. Op straat. In het openbaar. Op recreatieplaatsen. (152)

... Maar waarom zijn jullie dan nu wel allemaal bang?

- Ik ben niet bang.

- Dat bent u wel. Misschien niet voor bombardementen, maar wel om dingen bij hun naam te noemen. En om hun, - wijst Nina naar achteren, - de waarheid te vertellen. Want dat is een stuk minder makkelijk dan mijmeren over uw gelukkige kindertijd. (...) [Noem liever uw] angst en gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel. En u dan, Pavlo Ivanovytsj, praat u met uw leerlingen over de oorlog?

- Ik geef taalles, - repliceert Pasja.

- Weet u dan niet dat de helft van hun vaders meevecht? Heeft u daar iets van meegekregen?

- Ja... - zegt Pasja onzeker.

- En heeft u dan ook meegekregen dat een deel van hen tegen u aan het vechten is? Tegen ons, - verbetert ze zich.

- En heeft u dan ook meegekregen dat een deel van hen tegen u aan het vechten is? Tegen ons, - verbetert ze zich.

- Niemand vecht tegen mij, - protesteert Pasja zuinigjes, want het gesprek begint hem hoe langer hoe meer tegen te staan. - Ik sta aan niemands zijde.

- En wanneer ze op uw neefje schieten, staat u dan ook aan niemands zijde? Wanneer er projectielen inslaan in het internaat waar hij verblijft? Tegen wie strijden ze dan wel? Tegen mij?

- Ik weet niet wie er schiet.

- O, echt? - vraagt Nina doodkalm. - Ik anders wel. Zal ik het u vertellen? (...) Het projectiel kwam uit het zuiden. En wat ligt er ten zuiden van ons? Valeri Petrovytsj, wat ligt er ten zuiden van ons?

- Hoe moet ik dat weten? - zegt de gymleraar geërgerd.

- Dat weet u wel, u weet het best. Ten zuiden van ons ligt de grens. De staatsgrens. De voormalige staatsgrens, - verbetert Nina zich. - Dat is waarvandaan er werd geschoten. Wat valt daar niet aan te begrijpen? Wat is hier zo ongelooflijk ingewikkeld aan, dat u het niet snapt? En als u dat niet eens onder ogen kan zien, wat zit u dan andere mensen verwijten te maken?

- Van de andere kant wordt ook geschoten, - bijt Valjera van zich af.

- Klopt, - beaamt Nina, - alleen heeft u het daar ook niet over. Alsof het u niets aangaat. Terwijl het allang tijd was om uit te maken aan welke kant u staat. Uw hele leven heeft u zich verstoppt. U bent eraan gewend dat er toch niets van u afhangt, dat er altijd wel iemand voor u beslist, dat iemand anders alles regelt. Maar nu is er niemand om iets te beslissen of te regelen. Dit keer niet. Omdat u alles heeft zien gebeuren en alles prima doorhad. Maar bleef zwijgen en er met geen woord over repte. En nee, daar zal niemand u voor berechten, maar u hoeft ook niet op de dankbare nagedachtenis van het nageslacht te rekenen. Hoe dan ook, - zegt Nina, en ze richt zich gedecideerd op, - maakt u zich maar geen illusies, iedereen zal verantwoordelijk worden gehouden. En zij die dat niet gewend zijn krijgen het nog het zwaarst te verduren. (163-165)

... hij zet een stap terug naar de auto, die met zijn warme benzinelucht laat weten dat-ie op z'n plek staat. Achter de bevroren zonnebloemen verheft zich een rij hoogspanningsmasten, net staanders voor visnetten. Het zwarte metaal stut de zware, strakke lijnen van de kabels, die zich uitstrekken in de regen en de hemel in stukken snijden. In de diepte, ver weg, achter de velden, ligt een datsjapark dat met z'n kale bomen net een donkere pluk natte vacht lijkt. De bomen vallen deze winter sowieso op: bij elke explosie sidderen ze met de gevoeligheid van dieren, ze houden hun warmte vast, bevroren niet, vormen een zwart kuiltje in de sneeuw rondom hun stam waar oud gras donkergroen opspruit. Hun schors is vochtig en weerloos - je hoeft ze maar aan te raken of je handen zitten onder het donkere, wrange sap, net verf, net bloed uit een snee. (53)

Voorop loopt een vrouw, rond de veertig, in een donkere gewatteerde jas, een kort rokje en op hoge hakken. Goedgekleed, keurig kapsel. Zeker van zichzelf. Als je haar zo van opzij bekijkt, is het net of ze op weg is van kantoor naar huis. In het dagelijks leven is ze vast een ambtenaar die goed uit de voeten kan met steekpenningen. Behalve dat ze een grote zak van een bouwmarkt op haar rug zeult, waarin er iets zwaar klingelt, iets in de aard van metalen kookgerei of koperen serviesgoed. Het klinkt alsof ze een kerk heeft leeggeroofd, denkt Pasja. (...) Ze lijkt op een eekhoorn, denkt Pasja. Bij het lopen trippelt ze met haar afgedragen laarzen door de waterplassen. De hakken staan scheef van ouderdom, waardoor het van achteren gezien lijkt alsof de vrouw een paar hoefjes heeft. (87-88)

Сергій Жадан

ІНТЕРНАТ

MERIDIAN CZERNOWITZ

Educatieve posters, vitrines met flora en fauna uit de streek. Pasja vangt een glimp op van een paar wolvensilhouetten in een sneeuwhoop, de bladeren van een varen die uit een steen groeit. Een varen, denkt hij, wat doet die varen daar? (122-123)

- Een varen, - schreeuwt de militair.
- Het is een varen.
Pasja (...) laat zijn vingers eroverheen gaan en voelt de koude stenen littekens, voelt de fijne holtes en sneden op het oppervlak. Zo'n vreemde tekening, denkt hij, wie zou die hebben aangebracht?
- Het is een varen, - herhaalt de ijzerkop.
- Van een miljoen jaar oud. (317)

... Een miljoen jaar. Toen jij en ik nog niet eens waren geboren, was die varen al een miljoen jaar oud. Wij zullen creperen, maar die plant blijft gewoon ergens liggen. Geschiedenis, begrijp je? Dit hier - dit is geschiedenis. Maar jij en ik - wij zijn geen geschiedenis: vandaag zijn we er, morgen niet meer. Ik heb dit uit het museum meegenomen, - verklaart hij.

- Maar waarom? - vraagt Pasja.

- Waarom wat? - herhaalt de militair met nadruk.

- Waarom heb je 'm meegenomen? - verduidelijkt Pasja. - Had 'm toch lekker in het museum laten liggen.

- Er is geen museum meer, - schreeuwt de militair geduldig. - Dat is verwoest. Er ligt alleen nog puin. Dat ook nog eens gesmolten is. Maar de varen is heel gebleven.

(317)

Is het mogelijk om alles weer te vergeten? Vraagt Pasja zich af. Natuurlijk, antwoordt hij zichzelf. Natuurlijk is dat mogelijk. Ik vergeet alles weer, overtuigt Pasja zichzelf, en ook de kleine zal alles vergeten. Hij moet dit allemaal niet onthouden, wat heeft hij aan deze geur van zwavel en rauw mensenvlees, waarom zou hij terugdenken aan al die nagels met vuil eronder. Geen mens zou zoveel angst en nijd in z'n geheugen moeten meetorsen. Hoe moet je daarmee verder leven? Hij zal alles weer vergeten, alles komt goed met hem, hij zal het internaat vergeten, zijn wees-zijn, het beklemmende gevoel van wakker worden in die zwarte kelder. Laat hem liever aan mooie dingen terugdenken, aan dingen die geen haat en wanhoop oproepen. De geur van thuis, of de geur van bomen in de voortuin, of de geur van dooi - de aanhoudende januaridooi, die naar rivier ruikt. (319-320)

En hoe ferventer hij zichzelf probeert te overtuigen, des te duidelijker realiseert hij zich: niets ervan, niemand zal ook maar iets kunnen vergeten, niemand zal ook maar iets achter zich kunnen laten - en wat er later ook van de kleine mag worden, deze herinneringen zal hij met zich mee blijven zeulen als zakken vol stenen, en deze geur van opengereten huid en zoute mannentranen zal hem blijven achtervolgen tot het einde van zijn dagen, en de schaduw van het internaat zal achter zijn rug blijven hangen, waar hij ook mag zijn, in welke zonnige oorden hij ook mag belanden. En zijn eten zal voor de rest van zijn leven vaag naar internaatkantine ruiken, en zijn dromen zullen gevuld zijn met de stemmen van weeskinderen, en alle vrouwen zullen hem aan zijn vriendinnen uit de bunker doen denken - opgemaakt en behuuld - en hij zal er niets aan kunnen doen, en niemand zal hem hiermee kunnen helpen.

(320)

En het enige wat je kan doen, is hem nu thuis krijgen, hem een wasbeurt geven, hem zoete thee laten drinken en in bed stoppen. Dat hij maar uitslaapt, dat hij maar blijft slapen zo lang hij kan, zo lang hij maar wil, totdat zijn dromen hem met rust laten. Morgen is alles weer anders, morgen is alles weer als altijd, als vroeger: onverstoorde dagen, thuis, waar iedereen met zijn eigen ding bezig is, waar alles op zijn plaats is, waar niets overbodigs of onnodigs is. Ochtenden gevuld met huishoudelijke taakjes, werk waar je aan went, zoals aan kleren: praktisch, niet te strak, draag ze tot ze versleten zijn. Stille avonden, donkere nachten. Wat een genoegens bieden zulke dingen, blijkt nu, wat een warmte. Je moest hier verzeild raken, midden in de hel, om te beseffen hoeveel je had en hoeveel je bent kwijtgeraakt. Snel terug naar huis, dat is het enige wat nu telt, eindelijk niet meer in cirkels lopen rond het ongeluk van anderen... (318-319)

Ik heb dit onlangs nog gezien, bedenkt Pasja, ergens ken ik dit van. Het voelt alsof ik in een cirkel rondloop – van kantine naar kantine, van schuilplek naar schuilplek, van internaat naar internaat. (327)